

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ИНОВАЦИОННИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА БЪЛГАРИЯ ПО ЛИНИЯ НА ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ СТРУКТУРНИ ФОНДОВЕ

Изяснена е ролята на ПЧИ и на финансовата помощ по линия на европейските структурни фондове (ЕСФ) за повишаване на иновационния потенциал на българската икономика. В първата част е изследвано до каква степен приливът на ПЧИ в България допринася за развитието на иновативни отрасли и услуги. Във втората част е анализирано финансовото съдействие на ЕСФ за изграждането на инфраструктурата на обществено и икономически значими проекти, които биха повишили иновационната способност на българската икономика. Предполага се, че обновяването на икономическата и социалната среда може да привлече нови качествени ПЧИ. Като източник на външно финансиране ПЧИ и ЕСФ спомагат за развитието на икономически и социални дейности, които позволяват нарастването на иновативния потенциал на българските компании. Еволюцията на някои нови производства и услуги позволява да се предположи, че нарастването на ПЧИ стимулира тяхното развитие. Подчертано е, че за да стане притегателна за качествени ПЧИ и за да се увеличи използването на финансовата помощ по линия на ЕСФ, България трябва да идентифицира обосновани икономически цели, да подобри управлението и ефективността на производството и услугите. Инвестициите в интелигентни сравнителни предимства позволяват изграждането на здрав фундамент на икономиката на знанието.
JEL: F21; F15

Увод

Развитието и разширението на иновационния потенциал на България е основа за отговаряне на изискванията на ЕС за нарастване на конкурентоспособността на европейските фирми в условия на глобализация и на изостряне на конкуренцията от страна на корпорации от други региони на света. Обменът на информацията на основата на знания между отделните международни фирми, както и на нови технологии се основава на ефективността на инвестициите

¹ Искра Христова-Балканска е проф. д-р, научен секретар на Института за икономически изследвания, БАН, e-mail: iskbal@bas.bg; iskrachristova@abv.bg.

сред които се открояват преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ). Широкото използване на нови информационни технологии позволява на европейските компании да формират иновационни мрежи и се задълбочават проучванията, като допринасят за повишаването на конкурентоспособността и на производителността на икономиката.

Подобряването на икономическия и социалния климат в България като страна-членка на ЕС непосредствено зависи от достъпа до нови технологии и комуникации.

Един от основните компоненти на привличането и внедряването на новости в България е ориентирането на притока на ПЧИ към производството и услугите на стоки с висока добавена стойност. Наред с това ограниченото финансиране на научноизследователската и развойна дейност (НИРД) изисква целенасочено ориентиране на финансовите средства, предоставяни от европейските фондове, към развитието на конкурентни експортноориентирани отрасли.

Цел на тази разработка е да се изясни ролята на ПЧИ и на финансовата помощ по линия на европейските структурни фондове (ЕСФ) за повишаването на ефективността на българската икономика в следкризисния период, както и да се отговори на въпроса до каква степен външното финансиране под формата на ПЧИ и на финансова помощ от ЕСФ може да съдейства за повишаване на иновационния потенциал на страната.

1. ПЧИ и иновациите в икономиката на България

Иновациите в икономиката са пряко обвързани с ПЧИ и по-специално с начините, по които международните компании проникват на чуждестранните пазари. Познати са 3 направления на проникване: чрез покупката на лицензи от международни фирми, по линия на ПЧИ и чрез производство на стоки, които имитират чуждестранни технологии.

Влиянието между привлечените ПЧИ и иновациите е двупосочно. От една страна, привличането на ПЧИ в отрасли на икономиката, които произвеждат стоки с висока добавена стойност, създава възможности за внедряване на нови оборудвания и технологии, за повишаване на конкурентоспособността на определен отрасъл и за развитие на производства, насочени към разширяване на експортните позиции на страната. От друга страна, натрупването на „качествени“ ПЧИ в индустрии, произвеждащи стоки с по-голяма добавена стойност, разширява възможностите на страната да привлича нови ПЧИ в сферата на бизнес-услугите и в други дейности, съпътстващи общото високо равнище на развитие на икономиката.

Политиката на привличане на ПЧИ, насочена към развитието на главните сфери на икономиката, става приоритетна задача за България. До 2000 г. страната ни привлича сравнително ограничени чуждестранни инвестиции. Това се дължи на икономическите и на финансовите затруднения на България,

когато периодите на временно стабилизиране на икономиката се редуват с периоди на остри кризисни сътресения в икономическата и във финансовата област. При това поради политическите сътресения и военни действия, доминиращи в региона на Югоизточна Европа през по-голямата част на XX век, чуждестранните инвеститори избягват наличието на висок инвестиционен риск в региона.

След като България става пълноправен член на ЕС (2007 г.) доверието на чуждестранните инвеститори се изменя в положителна насока и постепенно обемите ПЧИ, насочени към нашата страна, започват да се увеличават. В това отношение допринася и благоприятният климат на международния инвестиционен пазар, както и активната дейност на транснационалните корпорации (ТНК), които участват активно в операции на сливане на компании и на придобиване на дялов капитал. Основните фактори, които привличат чуждестранните инвеститори, са възможностите да участват в приватизационни сделки, общата макроикономическа и финансова стабилност в страната след въвеждането на паричен съвет, по-малките разходи за единица труд в сравнение с други държави от ЕС, по-ниският корпоративен данък от 10%, чието въздействие остава недоказано. В средносрочен аспект икономическият растеж остана позитивен. През годините на икономически растеж парично-финансовите институции охотно финансират българските предприятия, още повече, че банките ползват изгодни задгранични кредити или чуждестранни спестявания.

Нарастване на обемите ПЧИ се наблюдава от средата на 2005 г., когато в България месечно влизат около и над 300 млн. евро. През периода 1996-2009 г. кумулираните ПЧИ възлизат на 36.99 млрд. евро. Към 2009 г. у нас са осъществени общо 113 проекта с 9.2 млрд. евро инвестиции и са създадени 45 382 нови работни места.² През 2004-2008 г. ПЧИ навлизат в бизнес-услугите. Центровете за споделени услуги (Shared Services Centers) се увеличават с 20%, като България заема 4 място по този вид инвестиции след Чехия, Унгария и Хърватска. Страната ни е на първо място по проекти за създаването на кол-центрове, като те се увеличават с 21%. След нея се нареждат Хърватска и Румъния.

За периода 1996-2008 г. главните инвеститори в България са международни фирми от страните-членки на ЕС. Австрийски компании са инвестирали 5.43 млрд. евро, белгийски – 1.58 млрд. евро, кипърски – 1.76 млрд. евро, германски – 2.19 млрд. евро, холандски – 3.95 млрд. евро. Разпределението по страни се изменя през годините в зависимост от страната на произход на чуждестранните инвеститори, които са осъществили ПЧИ у нас. Към първата половина на 2010 г. като основни инвеститори се очертават Нидерландия с 1156.6 млн. евро, Русия – 134.1 млн. Евро и Кипър – 119.1 млн. евро.

Глобалната икономическа криза е сериозен външен шок за българската икономика. Тя се отразява по няколко трансмисионни линии: намаляване на

² Българска агенция за инвестиции.

външното търсене; затруднен достъп до банкови кредити и тяхното оскъпяване; свиване на интереса на чуждестранните компании към инвестиции на външни пазари. Като резултат конкурентоспособността на българската продукция, ориентирана към износ, спада.

По време на кризата банките драстично намаляват кредитирането на предприятията, като същевременно повишават лихвите, начислявани върху кредитите. Това още повече изостря проблема, свързан с междуфирмената задлъжнялост, което води до натрупване на дългове в икономиката. В тези условия фирмите преразглеждат вътрешните инвестиционни планове. Увеличаването на междуфирмената задлъжнялост се съчетава с намаляване на прилива на ПЧИ. Макроикономическата обстановка в България също значително се влошава. През 2009 г. БВП спада с 11.7% в сравнение с 2008 г., а през 2010 г. нараства едва с 0.2%.

През 2010 се наблюдава тенденция към балансиране на структурата на растежа, въпреки че основните търговски партньори на България, т.е. страните от ЕС, бавно възобновяват външното търсене. Ето защо и през 2011 г. растежът на българската икономика е повече от умерен, но въпреки това към третото тримесечие БВП се повишава с 2.3%.

Друга тенденция е, че през 2011 г. има значителен ръст в преработващата промишленост, в електрониката и електротехниката. Това намира израз в нарастването на износа от 12 млрд. евро през 2009 на 13.14 млрд. евро за периода януари – август 2011 г., като спрямо същия период на 2010 г. той се е увеличил с 34%.

Към септември-октомври 2008 г. настъпва остър спад в притока на ПЧИ, като спадовете възлизат на 200 млн. евро и дори повече. През 2011 г. общата стойност на ПЧИ възлиза на 1064.5 млн. евро или почти наполовина от равнището им през 2010 г., 5 пъти под това през 2009 г. и 9.29 пъти по-ниско в сравнение с 2008 г. (вж. фиг. 1).

Към края на 2010 г. натрупаните ПЧИ възлизат на 36172.6 млн. евро. Те са вложени в операции с недвижими имоти, наемодателна дейност и бизнес-услуги – там са концентрирани 23.45% от ПЧИ, в преработвателната промишленост са инвестирани 17.27% от техните обеми, във финансовото посредничество – 17.8%, в търговията – 13.54%, в транспорта, складирането и съобщенията – 10.83%, в строителството – 7.57%. В сектор образование са влезли 0.0091% от общите ПЧИ.

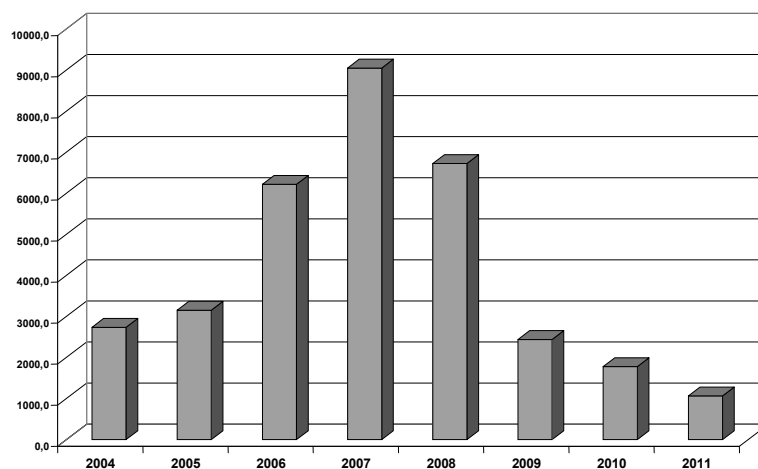
През 2011 г. структурата на ПЧИ по икономически отрасли се променя, като се наблюдава спад на инвестициите във финансите, търговията, недвижимите имоти. За сметка на това обаче делът на ПЧИ сравнително нараства в отрасли, характеризиращи се с „устойчивост“ – транспорт, логистика, енергетика, което позволява чуждестранните вложения в индустрията да се увеличат с 60%.³ В

³ Българска агенция за инвестиции.

структурата на ПЧИ през 2011 г. липсват чуждестранни инвестиции в образованието (вж. фиг. 2). Отчита се известно съживяване в икономическата дейност на пет български компании за инвестиции в активи, за създаване на работни места с по-висока добавена стойност, за иновации и зелени инвестиции. Спадането на ПЧИ през 2011 г. се дължи също и на изплащането на вътрешнофирмени задължения към компаниите-майки от българските клонове на чуждестранни фирми. Такова изтичане на ресурс намалява прилива на ПЧИ в страната.

Фигура 1

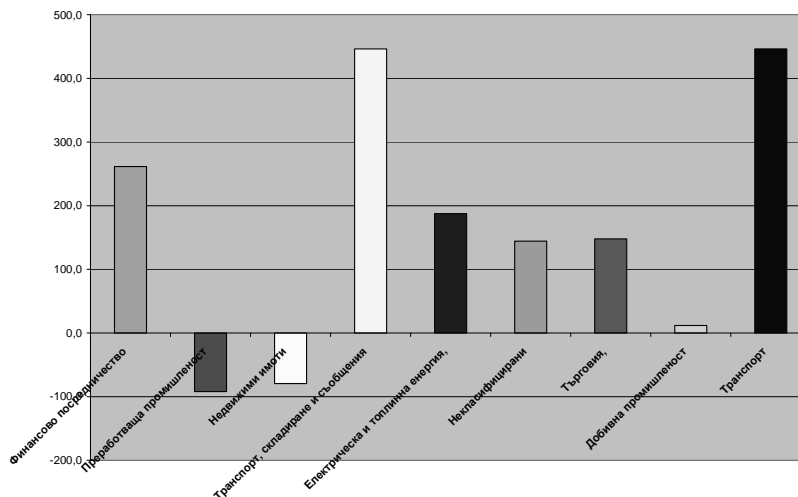
Преки чуждестранни инвестиции в България
Годишни данни от 2004-01 до 2011-12

Източник: Статистика на БНБ.

Фигура 2

Поток на преките чуждестранни инвестиции в България по икономически
отрасъл през 2011 г. (млн. евро)

Източник: Статистика на БНБ.

Независимо от бавното съживяване на българската икономика, както и бавното възстановяване на външното търсене от страна на европейските компании, българските фирми с чуждестранно участие провеждат предпазлива иновационна дейност, свързана с привличане на ПЧИ в сектора на информационните технологии. От друга страна, на тази тенденция не трябва да се възлага големи надежди, тъй като през последните 3 години например една трета от предприятията в ЕС са увеличили разходите си за иновации, но само 12% от тях очакват тази тенденция да е устойчива.

В изследване, посветено на иновационната активност на българския бизнес,⁴ е регистрирано повишаване на иновационната дейност на българските предприятия. През 2009 г. 71% от фирмите са направили нововъведения, докато през 2008 г. те са били 43%. Очертава се тенденцията към стимулиране на иновациите от българските компании с цел повишаване на тяхната конкурентоспособност на Единния вътрешен пазар на ЕС, а също и на пазари на трети страни. Едно от улесненията за по-висока иновационна активност е формирането на иновационни мрежи, при които двустранният обмен на информация и размяната на “ноу-хау” между звената на фирмата е основна иновационна политика. Схемата се използва от чуждестранните компании при обмяната на знания и технологии с подразделения, които са локализиращи в различни региони на света. Улеснението помага и на българските фирми с чуждестранно участие, защото им позволява да ползват пряко научно-техническите и информационните дейности на компанията-майка. Подобрената комуникация повишава ефективността от ПЧИ.

Финансирането на компаниите с цел внедряване на иновации се основава на привличането на рисков капитал. В България вече има случаи, при които индивидуални инвеститори предлагат капитал за бизнес и/или за предоставяне на услуги срещу изплащането на дългови книжа от страна на ползвателя или срещу участие в дяловия капитал на фирмата.

Повишената иновационна дейност помага и на експорта на специализирана продукция. България по принцип е с нисък дял на високотехнологичния износ. През 2009 г. износът на високотехнологични продукти като дял от общия износ съставлява 3.34% при 16.645% средно за ЕС-27.⁵ Българската промишленост, която формира 89% от износа на България за 2009 г., е ориентирана предимно към секторите на природните ресурси и евтината работна ръка. Страната изнася предимно продукти с по-ниска добавена стойност – ръстът на износа е в сектори, преработващи природни ресурси, трудоемки промишлени отрасли и в аграрната индустрия.

Нараства и износът на високотехнологични нараства, което е свързано с разширяването на аутсорсинг бизнес-услуги. Към края на 2010 г. износът на

⁴ Фондация “Приложни изследвания и комуникации”, ИНА-4. – В: Инвестиции бг, Иновационната политика на България – възможности за следващото десетилетие (под редакцията на проф. М. Петров и колектив). ARC Fund, 2010, с. 10.

⁵ Министерство на икономиката и енергетиката.

компютърен хардуер от България е също висок поради по-значителния експорт на електронни касови апарати.

Положителните тенденции от последните две години към активизиране на иновационната дейност на компаниите независимо от икономическата криза не могат да заличат действителната икономическа ситуация на България като страна, която се нуждае от значителни инвестиции с цел преодоляване на същественото ѝ изоставане в сферата на производството и на услугите. Ето защо продължаваме да бъдем класирани на последните места по индекс на глобална конкурентоспособност, с най-малко патенти в страната и чужбина на 1 млн. жители сред ЕС-27. Сравнително ниската вътрешна патентна активност е отражение на по-слабото технологично развитие, което пък е една от основните причини за по-слабите качествени инвестиции в конкурентни отрасли. След 2002 г. Българското патентно ведомство е издало средно 103 защитни документа годишно при два пъти повече подадени заявки и са сключени 63 лицензионни договора за предоставянето на права върху изобретения на незначителна пазарна стойност.

На практика има противоречие между заявената по-висока иновационна активност от страна на българските предприятия и малкото на брой признати патенти и лицензи от страна на отговорната институция. По-големите фирми в България, вкл. и тези с чуждестранен собственик или участие, имат сравнително по-благоприятни условия за иновационна активност.

Причина за ниската иновационна активност с участието на ПЧИ е без съмнение и брутният национален разход за научноизследователска и развойна дейност в размер на 0.53% за 2009 г. при средно около 2.01% за ЕС-27. По този показател България заема 22 място от 26 страни, фигуриращи в класацията. Разходите на бизнес-сектора за НИРД през 2009 г. съставляват около 0.16% от БВП срещу 1.25% за ЕС-27 (Национална програма за реформи (2011-2015 г.), с. 65), поради което ПЧИ в иновациите са сравнително малко в стоки с висока добавена стойност. Българските предприятия изнасят предимно продукти с ниска добавена стойност, не инвестират достатъчно средства в нови технологии и иновации, и са със слаба патентна активност. И през 2011 г. притокът на ПЧИ е твърде ограничен, като този спад се дължи и на изтичането на капитали от страната под формата на вътрешнофирмени плащания. При тези условия е съмнително дали чуждестранните компании биха могли да изпълняват ролята на двигател за стимулиране на иновациите в България.

2. Финансиране на иновации по линия на европейските структурни фондове

Европейските структурни фондове (ЕСФ), които се събират от данъците на европейските данъкоплатци, вкл. и от българските, са главно финансиране в полза за Европа. Те не само задоволяват интересите на преките бенефициенти т.е. на страните-членки на ЕС, но и позволяват припокриването на националните стратегически цели с общите европейски цели и приоритети,

залегнали в общоевропейските документи. Общините, фирмите, гражданските сдружения, физическите лица, които ползват средствата по тези фондове, трябва да познават българските документи в тази област и главно Националната стратегическа референтна рамка, оперативните програми, програмите за земеделието и т.н.

България се очертава повече като нетен вносител в бюджета на ЕС, отколкото като ползвател на европейски средства. Това оказва неблагоприятно въздействие върху възможностите за финансиране на особено важни за икономиката на страната отрасли. Ето защо перспективата за разширяване на външното финансиране по линия на европейските фондове е от много голямо значение, имайки предвид че България е най-бедната страна след тригодишно членство в ЕС-27.

Притокът на финансов ресурс по линия на европейските структурни фондове играе голяма роля за външното финансиране на България. Това са конкретни парични средства, с които се финансират мероприятия, насочени към по-висок икономически растеж, към повече работни места, към образованието и квалификацията на работната сила. В условия на спад на ПЧИ и на сравнително слаба НИРД и иновационна активност структурните инструменти на ЕС са важен източник на външно финансиране за развитие на общините, на отделните региони и общо на икономиката на България. ЕСФ спомагат за изграждането на инфраструктурата, за подобряването на конкурентоспособността, за реструктурирането на бизнес-средата и за нарастването на общото благосъстояние на населението. Особено важен е фактът, че този финансов ресурс позволява повишаване на равнището на образование и квалификация на работната сила. Финансовата помощ от ЕС подобрява общественно-икономическия климат, чиято стабилност е необходимо условие за стабилизиране на производството и потреблението в страната. Известно е, че постигането на тези цели прави дадена страна предпочитана дестинация за привличане на „качествени“ ПЧИ.

България има опит в управлението и усвояването на финансови средства по линия на европейските програми, тъй като е била страна-бенефициент по предприемаческите програми на ЕС. Проблемите с усвояването на финансови средства от предприемаческите фондове през периода 1992-2006 г., в т.ч. и от ФАР, показват, че усвояването на фондовете всъщност е трудна задача, която не се свежда единствено до получаване, управление и усвояване на финансови средства. Оказва се, че те са свързани главно със слабия контрол от страна на ЕС.

В някои случаи се наблюдава формално изпълнение на проекта, което е в нарушение на правилата за добро публично финансово управление, и показва липсата на достатъчно ефективен контрол от страна на отговорните органи на България поради наличието на подозрителни връзки между представителите на неправителствения сектор, бизнеса и политиката, от една страна, и служителите на ЕК, от друга.

Нещо повече, периодът на предприєдинителните фондове (2000-2006), когато е трябвало да се изгради капацитетът на администрацията и бенефициентите, също е пропилян. Тогава се създават и корупционни схеми, някои от които се прилагат и до днес. Съгласно оценки на Европейската комисия в България се отчитат нередности и измами с финансови средства от всички предприєдинителни програми. Финансовите измерения на злоупотребите с предприєдинителните фондове са се увеличили от 13 млн. евро през 2008 г. на 57 млн. евро през 2009 г. През 2010 г. от общо 706 докладвани в ЕК случаи за наличие на злоупотреби 376 са от България и 196 от Румъния.

Изтъкнатите проблеми оказват силно негативно влияние върху практиките на усвояване на европейски средства в периода след присъединяването ни към ЕС. За периода 2007-2013 г. по линия на ЕСФ и Кохезионния фонд за България са отделени 7 млрд. евро, насочени към различни области на общественоекономическия живот на България.

Към момента страната е усвоила малко над 11% от предназначените за финансовия период 2007-2013 г. европейски средства. Този сравнително нисък процент може да доведе до намаляване на финансовите средства за следващия 6-годишен период, което на практика лишава държавата от финансиране на значими за България (като най-бедна държава в ЕС), икономически и социални проекти.

През 2011 г. нашата страна е усвоила 8% от всички парични средства, отпуснати за периода 2007-2014 г. по линия на трите фонда – ЕФРР, ЕСФ и КФ. В началото на 2011 г. на България са изплатени от Европейската комисия 15.46%, а в края на годината – 23.54%. За първите 9 месеца на 2011 г. ръстът е 3%, а към края на годината са одобрени и изплатени повечето суми. През 2011 г. страната е усвоила по-малко средства, отколкото през 2010 г. Крайният резултат от 8% не е постижение, като се има предвид, че процентът на усвоените средства спрямо целия период остава нисък – под 24, и че половината от програмния период е приключил (вж. таблицата).

Таблица
Изпълнение на планираните разходи по европейските структурни фондове по години (%)

Година	Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР)	Европейски социален фонд	Кохезионен фонд
2009 г.	43.50	14.27	37.16
2010 г.	11.51	0.00	0.00
2011 г.	2.20	0.00	0.00

Източник: Анализ на състоянието по усвояване на средствата от структурните фондове в България на базата на тримесечната справка на ЕК за периода октомври – декември 2011, <http://www.finance5.bg/analysis.html>

Към началото на 2012 г. усвояването на средствата по оперативните програми е различно по отделните програми. За 2008 г. например усвоените средства за

всички оперативни програми (ОП) възлизат на 100%. През 2009 г. финансовите средства са усвоени по 6 от програмите. Положителен и важен за иновационната политика на българските фирми е фактът, че през 2009 г. по линия на ОП „Конкурентоспособност” са усвоени 81.55%, по ОП „Административен капацитет” – 79.07%, по ОП „Транспорт” – 74.93%. По останалите програми – ОП „Човешки ресурси”, ОП „Регионално развитие”, ОП „Техническа помощ”, са усвоени съответно 4.61, 15.49, 18.31%. По ОП „Околна среда” няма усвоени средства. През 2010 и 2011 г. разплатените средства са само по ОП „Транспорт” по линия на ЕФРР и те възлизат на 22.75 и 4.35% за съответните години.

Усвоените средства през последните 2 години са главно в сферата на транспорта във връзка с изграждането на инфраструктурни проекти. Прави впечатление, че много малък обем парични ресурси са привлечени за повишаването на конкурентоспособността на икономиката в областта на човешките ресурси, което силно ограничава потенциала за развитие на икономиката, за нарастване на заетостта, за повишаване на образоваността на младите хора и т.н. Пренебрегването на тези обществено икономически цели не позволява да се очертаят по-ясни перспективи за разгръщането на иновационната активност на държавата и на българските компании.

Обезпокоително е, че средствата, постъпили по линия на ОП „Конкурентоспособност”, са заделени в инвестиционни фондове. Така те не се използват и на практика не са усвоени от България, което може да се отрази върху размера на европейските средства, отпуснати за следващия финансов период 2014-2020 г. Има предложения ЕК да намали финансирането за България, като едновременно с това се засили контролът върху неговото използване.

Усъвършенстването на практиките за усвояване на финансовите средства по фондовете е възпрепятствано от: неправилно планиране на проектите, слаба административна подготвеност, бюрократични и други изисквания, неосведоменост за възможностите и начините за кандидатстване по европейски проекти, корупция, опасения относно прозрачността на одобрение и приемане на проектите. Тези пречки пред управлението и усвояването на европейските финансови средства водят до забавяне на реалното развитие на регионите в България, поддържат се изолирани обекти, ограничават се насоките на развитие на транспортната политика, не се постигат целите за повишаване на административния капацитет на страната.

Във връзка с икономическото реструктуриране и развитие могат да се открият няколко важни области, в които влагането на европейски финансови средства води до допълнителен прилив на чуждестранни капитали.

Една от основните програми е конкурентоспособността, където се предоставя финансова помощ за осъществяването на инвестиции във важни за икономиката отрасли, които могат да съдействат за повишаване на икономическия растеж, за модернизиране на производствения потенциал на

страната, за създаването на добри условия за инвестиции и иновации в икономиката.

Друг особено важен сектор, свързан с подобряването на конкурентоспособността на българската икономика, е насърчаването на НИРД, която е основата на изграждането на икономиката на знанието, на развитието на човешкия капитал чрез образование и обучение, на подкрепата за малките и средните предприятия (МСП), на подобряването на институционалния капацитет и развитието на предприемаческата култура. Ако усвоим европейски средства в тези направления, ще имаме възможността да разширим „интелигентните“ сравнителни предимства, които на практика привличат ПЧИ.

Икономическата стратегия на България в съответствие с „Европа 2020“ е насочена именно към развитието на конкурентоспособна икономика и към повишаването на ефективността на конкурентоспособни отрасли. Обект на стратегическо развитие са бизнес-услугите, които са насочени към изграждането на разгъната мрежа от МСП. Във Великобритания например две трети от МСП са в договорни отношения за доставки с други клонове на бизнеса, вкл. и с големи корпорации. Появата на нови МСП във Великобритания през последните 30 години е свързана с тяхната активност в областта на аутсорсинга. В периода на икономическа криза, при неизвестна перспектива относно бързото възобновяване на икономическия растеж, на потреблението и на вътрешните и външните инвестиции привличането на европейски средства в МСП на България е от първостепенно значение. Независимо от неблагоприятната икономическа конюнктура, чрез европейските програми българските МСП трябва да се стремят към обновяване на производството или услугите, към инвестиции в нови конкурентни технологии, които могат да привлекат и допълнително външно финансиране под формата на ПЧИ дори в региони и/или общини, където общото икономическо равнище е сравнително слабо. Европейските средства и ПЧИ увеличават капацитета и възможностите на МСП за участие в международни производствени и на услуги иновационни мрежи.

Независимо от намаляването на притока на ПЧИ и ограниченото ползване на европейски средства в България могат да се открият някои привлекателни за външното финансиране сфери. Страната има капацитет в сектори като информационни и комуникационни технологии, аутсорсинг, машиностроене, електротехника и електроника и др. Реализирането на „умни“ сравнителни предимства чрез инвестиране на европейски фондове позволява привличането на ПЧИ в структуроопределящи отрасли. Създаването на условия за развитието на такива предимства, които помагат за повишаване на иновационната активност на българските компании, е непосредствено свързано с преодоляване на изоставането и на противоречията, натрупани в българската икономика и практика. Известни са конкурентните недостатъци на нашата икономика – морално остаряла тежка инфраструктура, ограничен вътрешен пазар, недостатъчно квалифициран ръководен и друг персонал, бюрократични ограничения и др. Тези конкурентни недостатъци

предопределят донякъде обемите и качеството на досега привлечените ПЧИ у нас и допуснатите слабости по отношение усвояването на европейската финансова помощ.

Заклучение

Европейският съюз е основният търговски партньор на България и българската индустрия и търговия са пряко зависими от тенденциите, които протичат на европейските пазари. Трудно е да се предвиди притокът на ПЧИ и ефектът им върху икономиката, в условия на бавно възстановяване на икономиките на страните-членки на ЕС след глобалната финансова и икономическа криза, на дълговите проблеми на Гърция, на необходимостта от прилагането на сурови бюджетни ограничения в ЕС. Несигурната икономическа обстановка в ЕС и в България не стимулира европейските инвеститори да предприемат нови мащабни инвестиционни проекти. Ниските данъци и евтиният труд не са достатъчно предимство за ПЧИ при липсата на ясно очертани приоритети, непрекъснато променящо се законодателство, несигурност и непредвидимост на средата, бюрокрация и неефективна администрация.

Усвояването на безвъзмездната европейска финансова помощ и ПЧИ не могат да решат значителните икономически и социални проблеми на България, ако не се полагат достатъчно усилия за мобилизирането на вътрешните инвестиционни и финансови възможности, които да допринесат за идентифицирането на ясни антикризисни икономически и социални цели. Усвояването на европейски средства трябва да спомогне за развитието на индустрии и услуги, които да привлекат участието на чуждестранни фирми.

ПЧИ и Европейските структурни фондове са от голямо значение за финансирането на важни икономически и социални дейности. Те обаче не могат да бъдат „панацея“ на всички икономически и социални проблеми на България, ако липсват ясни цели относно икономическите приоритети и стратегия за устойчиво икономическо и социално развитие, което се основава на добри европейски практики и на иновационната стратегия на ЕС.

По данни на Иновации БГ 2010 (Инвестиции БГ. 2010, с. 14) в условията на намален приток на ПЧИ и ограничен банков кредит е важно избраните приоритети за икономическо развитие да кореспондират пряко с възможностите на иновационната система на ЕС. Това са научни и технологични области, в които съществуват международно признат опит и приложимо ново знание. България трябва да приеме по-висока национална цел за дял на разходите за НИРД в БВП.

Използвана литература

- EC. Annual Report. Bulgaria. 2010.
- EURACTIV. <http://www.euractiv.com/en/enlargement/bulgaria-poor-not-only-eu-standards-news-493653>
- Smallbone, D. Foreign direct investment and SME development: some policy issues for transition and developing countries, <http://business.kingston.ac.uk/sbrc>
- Анализ на състоянието по усвояване на средствата от структурните фондове в България на базата на тримесечната справка на ЕК за периода октомври – декември 2011, <http://www.finance5.bg/analysis.html>
- БНБ. 2010а. Икономически преглед, N 1.
- БНБ. 2010б. Икономически преглед, N 3.
- Доклад за гражданското наблюдение на структурните фондове в България – юни 2010 г. Гражданска коалиция за устойчиво ползване на фондовете на Европейския съюз (КУПФЕС). 30.09.2010 г.
- Захариев, Б. 2009. Кризисни времена, постер. Фондация “Отворено общество” World Bank / OSI Logo, май 2010 г.
- Защита на финансовите интереси и борба с измамите през 2009 г. Доклад на Европейската комисия.
- Инвестиции БГ. 2010. Иновационната политика на България – възможности за следващото десетилетие (под редакцията на проф. М. Петров и колектив). ARC Fund.
- Национална програма за реформи (2011-2015). В изпълнение на стратегия „Европа 2020”, С., 13 април 2011.
- Развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007-2013. Министерство на икономиката и енергетиката на РБ. Оперативна програма, ССИ N 2007BG161PO003, септември 2007.